

Stig Dalager

Det blå lys. En roman om Marie Curie

Lindhardt og Ringhof 2012

664 sider

kr. 349

”Vinduet står åbent ud til Mont Blanc og de snedækkede bjerge, solen skinner fra det blå himmelrum, dens stråler rammer væggene i det lille sanatorieværelse --- og oplyser Maries blege ansigt med de matte, grå øjne i sengen ---.

Er hun vågen eller drømmer hun? Hendes pande er hed, hendes hænder – det fint stemte værktøj, der gennem årtier med en tryllekunstners balanceevner har styret vægte, instrumenter og kemiske processer i laboratoriet i Paris – er kolde, som om nogen er i gang med at fryse dem ned”.

Så nænsomt og pietetsfuldt og som indledning til sin bog skildrer forfatteren sin hovedpersons sidste stunder i de franske alper. Forfatteren er Danmarks internationalt anerkendte Stig Dalager (f. 1952), og hans hovedperson er Marie Curie – internationalt berømt fysiker og kemiker. Hun var født Sklodowska i Warszawa i 1867 og døde i en alder af kun 66 år i Frankrig. Hun fik som den første kvinde Nobelprisen i fysik i 1903 og samme pris igen 1911 - denne gang i kemi. Curie var endvidere den første kvinde, der fik lov til at forelæse ved Sorbonne. Og den første kvindelige professor samme sted 1907. Hun blev ophavskvinde til begrebet radioaktivitet og påviste eksistensen af to nye grundstoffer – radium og polonium.

Ikke underligt, at denne helt ekstraordinære kvindeskikkelse har fascineret Stig Dalager i en sådan grad, at han måtte skrive en roman om hende. Oven i købet en velskrevet og gennem-researchet mursten af en bog på over 600 sider. Ikke en side for meget. Som læser nyder man hver en side – både sprogligt og indholdsmæssigt. Også på trods af de lidt tunge faglige passager. Men den enorme naturvidenskabelige research har været

nødvendig for læserens fulde forståelse af, hvilke materier bogen handler om. Den grundige research undskylder fuldt ud den lille fejl, Dalager begår side 131 ved at lade tsar Nikolaj 2. blive offer for et attentat i 1881. Det var Aleksander 2.

Dalager har tydeligvis været fascineret af denne helt enestående kvinde, der stædigt kæmpede sig ud af sin traditionelle kvinderolle som hustru og mor, til nød underviser, men som også satte sig for at dokumentere, at kvinder godt kan tænke logisk og rationelt. Og derfor kunne bedrive videnskab på linje med mændene. Være videnskabsmand.

Men Dalager har ved siden af romanens videnskabelige og kvindepolitiske spor også et andet og vigtigt. Nemlig det patriotiske og nationale. Det er ham magtpåliggende at beskrive en kvinde, der til stadighed som en flitsbue var spændt ud mellem ønsket om at opdage nye sider af naturen og den evigt nagende lyst og forpligtelse til at vende tilbage til sit martrede fædreland - gøre sig nyttig der og være med til at genoprette dets selvstændighed.

Indgangen til 1900-tallet var videnskabeligt set en både banebrydende og grødefuld periode - med mange opdagelser og nye teorier. Såvel den teoretiske som den eksperimentelle fysik forkastede teorien om atomet som naturens mindste enhed. Forskeren brød så at sige ind i atomet og opdagede eksperimentalt den energi, der udvikledes ved dets spaltning. ”Man identificerede den kontinuerlige varmeudvikling fra radium og ved hjælp af magnetiske felter blev man i stand til at påvise, at stråleemissionerne fra radioaktive stoffer kan være hhv. positive, negative eller neutrale, svarende til alfa-, beta- og gammastråling”, som Dalager bl.a. beskriver nyskabelsen side 403.

Romanen starter, hvor den kun 66-årige Marie ligger på et sanatorium - afkræftet og døende af blodmangel, pådraget gennem 35 års skødesløs omgang med radioaktive stoffer. Herfra lader Dalager handlingen gå tilbage til Marias barndom i et russisk besat Polen for derefter at gå kronologisk frem.

Maria Sklodowska blev født som femte og yngste barn i en respekteret og patriotisk polsk lærerfamilie. Vi hører om Marias opvækst og skolegang, men også om en elsket mors død, da Maria kun er et stort barn. Om farens stædige patriotisme, hvis pris var hans og familiens sociale deroute. Han ikke ville rette ind efter de russiske myndigheders anvisninger. En deroute, der dog ikke forhindrede ham i at sende sin datter på et russisksproget gymnasium. Ud fra den tankegang, at intet skulle være for godt til hende.

Efter veloverstået studentereksamen tog hun arbejde som guvernante og huslærer i forskellige velstående hjem. Oplevede her de store sociale forskelle i det polske samfund. Men hun oplevede også sin første store og tilmed gengældte kærlighed. For efterfølgende at opleve værtsfolkenes indædte modstand mod, at sønnen ville giftes med noget så socialt lavtstående som en guvernante. En aldrig udlevet, men samtidig en aldrig glemt kærlighed.

Maria tog 1891 til Paris for at slutte sig til sin der boende søster og for at studere sin store lidenskab – naturvidenskab ved Sorbonne. Samtidig valgte hun navnemæssigt at skifte til franske Marie. Hun læste som en vanvittig, men glemte at spise. Under studierne mødte hun den lidt ældre og allerede etablerede forsker Pierre Curie. Lidt famlende forelskede de sig i hinanden, indledte et forhold og et professionelt makkerskab, hvor kærligheden til hinanden og deres fælles lidenskab for videnskabeligt arbejde indgik en sjældent set symbiose.

Derefter fulgte et årelangt, pengefattigt og helbredsnedbrydende liv og arbejde i et fugtigt og koldt skur uden ventilation - tidligere anvendt til dissektion af lig, og som gik under betegnelsen laboratorium. Med hænderne helt bogstaveligt nede i de store kvanta industriaffald, der under betegnelsen begblende hentedes i Østrig, og hvis sundhedsfarlige stråling ingen på det tidspunkt var særlig bevidst om. Maries og Pierres hensigt med det besværlige arbejde var at udvinde og isolere nye grundstoffer. Marie havde nemlig opdaget, at uranmalm udsendte en mere intens stråling end rent uran. Og sluttede heraf, at malmen måtte indeholde en hidtil ukendt radioaktiv komponent. Efter langvarige analyser og målinger lykkedes det Marie at isolere og påvise eksistensen af to nye grundstoffer,

som fik navnene radium og polonium. Det sidste navngivet efter hendes aldrig glemte fædreland. Med dette navn ”indkapslede det både et liv og en drøm”. Marie Curie var den første, der anvendte betegnelsen radioaktiv. Sideløbende med sit videnskabelige arbejde blev hun også mor til døtrene Irène og Ève, født hhv. 1897 og 1904.

I 1903 ændredes Marie og Pierre Curies sociale situation totalt, da de i fællesskab og sammen med en lidt ældre forsker tildeltes den nyindstiftede Nobelpris i fysik. Den svenske komite havde først ikke villet indstille en kvinde, men da Pierre nægtede alene at modtage prisen, bøjede komiteen sig. Med prisen fulgte offentlighed og publicity. Men rollen som verdenskendte stjerner og forskere var dem begge inderligt imod - i såvel det sociale liv som på det videnskabelige firmament. Modvilligt blev de nødt til at stille op til fejring - ikke kun i den videnskabelige verden, men også i boulevardpressen.

Men blot tre år senere slog lynet ned i den efterhånden meget succesfulde Curie-familie. En afkræftet, syg og træt Pierre blev i et øjeblik uopmærksomhed kørt ned og dræbt på gaden af en tung hestetrukket arbejdsvogn. Mørket sænkede sig over Maries og børnenes liv, men ved gode venners hjælp samt sit elskede arbejde kom hun atter på fode. Kun ved at fortsætte sin forskning, som om intet var hændt, kunne hun ære sin afdøde mand.

Marie indledte et forhold til sin og Pierres fælles yngre ven og kollega, Paul, der imidlertid var gift og havde børn. Det var ”et mere lidenskabeligt og kødeligt forhold end det, hun havde haft til Pierre, men også mindre trygt, mere svingende og usikkert i skyggen af nervøsiteten for at blive opdaget og afsløret” (side 447). Længe lykkedes det dem at holde deres kærlighed skjult, men ved en fatal uforsigtighed fra Pierres side blev de opdaget. Pauls forsmåede hustru fik fingre i en brevveksling mellem de to elskende. Forsøg på afpresning og trussel om skandalisering fulgte. Affæren smuttede ud i pressen og truede med at ende i den helt store offentlige skandale. En væmmelig offentlig debat fulgte. Den bragte såvel chauvinistiske som racistiske og antisemitiske holdninger frem i det ellers på mange områder frisindede Frankrig. ”Den fremmede”, ”polakken” eller

”jøden”. Det var blot nogle af de udtryk, som den parisiske boulevardpresse svømmede over med. Den endelige pris blev et smerteligt kompromis, der i hvert fald i praksis betød enden på elskovsforholdet.

Marie oplevede under 1. Verdenskrig, at hendes opdagelser kunne bruges i praksis. Selv stod hun i spidsen for arbejdet med at udstyre røntgenambulancer til brug ved fronten og i at uddanne personale i brugen af det nye udstyr. Efter verdenskrigens afslutning oplevede hun at møde og blive hyldet af den teoretiske fysiks koryfæer som f.eks. Rutherford, Einstein og Bohr. Marie blev inviteret til USA og blev storslået fejret der. Men størst af alt: Hun oplevede et nyt og frit Polen opstå på verdenskrigens ruiner.

Dalager har med romanen om Marie Curie føjet endnu et storværk til sin i forvejen store, mangefacetterede og internationalt anerkendte forfatterskab. Han har præsteret en litterær og videnskabshistorisk tour de force af de sjældne. Det er lykkedes ham at tegne et smukt, helstøbt og rørende portræt af en af videnskabens helt store. Oven i det har han givet læseren konturerne til en tid, hvor videnskaben stormede fremad. Dalager har ikke blot givet forskeren og kvindesagsforkæmperen Marie Curie kød og blod. Han har også tegnet et varmt og varieret billede af mennesket bag den offentlige Marie – Marie som kvinde, hustru, mor, elskerinde og ven. Og sidst, men ikke mindst, har Dalager karakteriseret et menneske, der forlod et aldrig glemt fødeland, men som også fuldt og helt lod sig integrere i sit nye fædreland. En fremragende roman, der beriger sin læser ved at gøre ham/hende klogere på verden, videnskaben, kærligheden og livet. Kan derfor varmt anbefales som læsning på et tidspunkt, hvor man har god tid og er åben for at lære nyt.

Marie Curie døde 1934 - fysisk nedbrudt af ”Det blå lys”, der havde givet menneskeheden så meget, og som havde gjort hende berømt og feteret.